

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІВАНЕЦЬ Тетяна Мирославівна

УДК 329(520)(043.3)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯПОНІЇ

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Маріуполь – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету.

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор
ЛИСАК Вікторія Феофанівна,
Маріупольський державний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, доцент
ХОМА Наталія Михайлівна,
Львівський національний університет імені
Івана Франка Міністерства освіти і науки
України, доцент кафедри теорії та історії
політичної науки

кандидат політичних наук, доцент
СЕРГІЄНКО Тетяна Іванівна,
Запорізька державна інженерна академія
Міністерства освіти і науки України, доцент
кафедри менеджменту організацій та
управління проектами

Захист відбудеться 09 червня 2018 р. об 11:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 12.093.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук у Маріупольському державному університеті за адресою: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129 а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Маріупольського державного університету за адресою: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129.

Автореферат розісланий _____ 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат політичних наук, доцент

Є.В. Рябінін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Характерною рисою розвитку світової спільноти є трансформація всіх сфер життя сучасного соціуму. Це відбувається на фоні висхідної взаємозалежності акторів міжнародних відносин на різних рівнях. Набувають актуальності питання забезпечення сталого розвитку суспільства в глобальному, регіональному та державному вимірах. Одним з визначальних факторів стабільності країни є стійка політична система. Трансформаційні процеси в партійній системі, яка є підсистемою політичної, впливають на особливості розвитку суспільства в цілому та виступають одним з факторів можливої дестабілізації.

Сучасний розвиток глобальної світової системи характеризується неухильним зростанням ролі азійського регіону. Останнім часом азійські країни демонструють значний економічний, фінансовий, демографічний потенціал та надзвичайно швидкі темпи розвитку. Особливістю цього регіону також є наявність держав з радикальними політичними режимами, які становлять загрозу не лише в регіональному, але й світовому вимірі. Це доводить важливість вивчення особливостей політичного розвитку та трансформації політичних режимів в азійських країнах.

Однією з провідних країн регіону є Японія. Сьогодні ця країна виступає важливим актором міжнародних відносин, тому її сталий розвиток є значущим для забезпечення безпеки. Трансформаційні процеси впливають на її внутрішній розвиток, і це може стати як стабілізуючим, так і дестабілізуючим фактором в регіоні та світі. Розвиток Японії, починаючи з 1990-х років характеризувався наростанням кризових явищ у всіх сферах життя. Колапс, який охопив провідну політичну силу країни – Ліберально-Демократичну партію Японії (ЛДПЯ), з одного боку став проявом цих явищ, з іншого – дестабілізуючим фактором подальшого розвитку країни. Спроби ліберал-демократів зберегти чинну конфігурацію партійної системи в Японії за допомогою обмежених іміджевих та соціально-економічних кроків у XXI столітті потерпіли крах. Світова фінансова криза 2008 року сприяла загостренню проблем у суспільстві та розчаруванню населення в політичному устрої. Це призвело до стрімкого зростання рейтингу опозиційних сил. Вибори до Палати Представників 2009 року відзначилися значним зростанням електоральної активності виборців та катастрофічно низьким рейтингом ЛДПЯ. В результаті за підсумками голосування вперше, починаючи з 1955 року, опозиційна партія – Демократична партія Японії (ДПЯ) – отримала конституційну більшість у нижній палаті Парламенту та сформувала уряд. Ці вибори стали початком трансформації партійної системи Японії у напрямку поступового переходу до багатопартійності. Її ключовими ознаками були поява нехарактерних раніше для Японії політичних феноменів (поширення правого популізму, виникнення якісно нових політичних партій, формування двох полюсів парламентської опозиції) та нетрадиційна для японського суспільства швидка динаміка змін в партійній системі.

Не дивлячись на існування багатьох відмінностей у розвитку партійної системи Японії та України, японський досвід може бути корисним, оскільки в партійних системах обох держав відбувається трансформація. Враховуючи це, певні механізми, наприклад, досвід побудови стабільно функціонуючої політичної організації та створення ефективної законодавчої бази в партійній системі, можна використати в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету: «Південно-східний регіон України в умовах суспільно-політичної кризи» (НДР № 0116U000055). Внесок автора в розробку зазначеної теми полягає в дослідженні трансформації японської партійної системи та вивченні можливостей залучення її досвіду з метою удосконалення української партійної системи для подолання наслідків суспільно-політичної кризи та недопущення подібних явищ в майбутньому.

Мета та завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є комплексне дослідження трансформаційних процесів, що відбуваються в партійній системі Японії. Відповідно до мети перед автором були поставлені наступні *завдання*:

- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат та підходи до вивчення проблеми партійних систем;
- дослідити рівень наукової вивченості та джерельну базу дослідження;
- визначити чинники, що вплинули на формування японської партійної системи;
- розглянути особливості правового регулювання діяльності партій в Японії;
- виокремити характерні риси японської партійної системи напередодні виборів до нижньої палати Парламенту 2009 року;
- проаналізувати фактори, що сприяли розвитку трансформаційних процесів в партійній системі Японії;
- охарактеризувати особливості еволюції політичних програм ключових парламентських партій;
- дослідити процес виникнення якісно нових японських партій, визначити їх характерні особливості та місце в існуючій партійній системі;
- виявити особливості та нові тенденції в партійній системі сучасної Японії;
- виробити рекомендації щодо застосування досвіду Японії для розбудови партійної системи України.

Об'єктом дослідження виступає партійна система Японії.

Предметом вивчення є трансформація партійної системи Японії в умовах суспільно-політичної кризи.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 2009 до 2017 року включно. Нижньою хронологічною межею був визначений 2009 рік, що обґрунтовано виборами до Палати Представників, які стали відправною точкою розгортання трансформаційних процесів в японській партійній системі.

Верхньою хронологічною межею були визначені останні вибори до нижньої палати Парламенту (22 жовтня 2017 року), які продемонстрували, що трансформація партійної системи Японії продовжується. Подекуди автор виходив за визначені хронологічні межі, що обумовлено необхідністю вивчення передумов трансформаційних процесів.

Методи дослідження формувалися враховуючи міждисциплінарний, неоінституціональний підходи та проблемно-хронологічний принцип. Для досягнення поставленої мети та розв'язання окремих задач використовувався цілий ряд загальнонаукових та спеціальних методів: термінологічний, системний, структурно-функціональний, соціокультурний, порівняльний, статистичний, прогностичний, контент-аналіз, аналіз та синтез тощо.

Наукова новизна зумовлена сукупністю поставлених у дослідженні завдань. У дисертації зроблено спробу вперше у вітчизняній науці комплексно проаналізувати трансформацію сучасної партійної системи Японії. У роботі досліджено діяльність японських політичних партій в умовах трансформації партійної системи та вивчено можливість використання досвіду японської партійної системи при подальшій розбудові партійної системи України. В процесі дослідження було отримано наступні результати, які мають наукову новизну та характеризують особистий внесок автора:

вперше:

- комплексно досліджено трансформацію партійної системи Японії як наслідок суспільно-політичної кризи;
- проаналізовано існуючу партійну конфігурацію в Парламенті Японії та якісні зміни в японських партіях;
- вироблено рекомендації щодо застосування досвіду Японії для розбудови партійної системи України;

удосконалено:

- категоріально-понятійний апарат дослідження партійних систем шляхом визначення понять «партійна система» та «партія», які відповідають реаліям японського суспільного життя;
- аналіз розподілу електоральних уподобань на національних виборах;
- класифікацію партій, враховуючи японську національну специфіку;

отримало подальший розвиток:

- систематизація наукових знань з питань пов'язаних з політичною, партійною, виборчою системами;
- залучення та аналіз статистичних даних відносно політичної, економічної, соціальної, демографічної сфер життя Японії, нормативно-правових актів, політичних програм партій.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх застосування з науковою, навчальною та прикладною метою. Положення дисертації можуть бути використані для подальшого дослідження процесів в політичній та партійній системах Японії, наукової розробки питань

трансформації партійних систем та вивчення регіональних особливостей політичного розвитку країн світу.

Отримані результати можна застосовувати при розробці навчальних курсів та методичних матеріалів для викладання дисциплін соціально-політичного спрямування, зокрема, для студентів, що навчаються за спеціальностями «Політологія», «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та політичні студії», «Міжнародні економічні відносини».

Отримані результати дисертаційної роботи можуть бути використані політичними партіями України при виробленні власної політичної стратегії та електоральної політики, органами законодавчої та виконавчої влади для удосконалення українського законодавства у сфері регулювання діяльності партій та виборчого процесу, громадськими організаціями та засобами масової інформації у їхній практичній діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим доробком автора. Наукові положення, результати та рекомендації були вироблені безпосередньо здобувачем на основі проведеного комплексного дослідження проблем, пов'язаних з трансформацією партійної системи сучасної Японії.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені та отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Четверта, П'ята та Шоста Інтернет-конференції «Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу» (м. Маріуполь, 2014 – 2016 рр.), XVII підсумкова науково-практична конференція викладачів «Актуальні проблеми науки та освіти» (м. Маріуполь, 30 січня 2015 р.), Міжнародна наукова конференція «Перспективні наукові дослідження» (м. Морисвіль, 2017 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Питання сходознавства в Україні» (м. Харків, 6 – 7 квітня 2017 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження було опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 3,7 д.а., у тому числі 5 робіт у наукових фахових виданнях з політичних наук обсягом 2,62 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 172 сторінках. Робота містить 10 додатків на 11 аркушах. Список використаних джерел складається з 286 найменувань на 27 аркушах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, його зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, окреслено хронологічні межі, обумовлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів,

визначений особистий внесок автора, наведена інформація щодо апробації, публікацій, структури та обсягу роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади вивчення партійних систем»** розглянуто основні понятійні категорії дослідження, проаналізовано наукові доробки за тематикою дисертації, охарактеризовано основні джерела, що були використані в роботі, визначено методологію дослідження.

У підрозділі 1.1. *«Категоріально-понятійний апарат та концептуальні підходи до вивчення партійних систем»* розкрито такі поняття як «політична система», «партійна система», «політична партія», охарактеризовано типології партійних систем і партій, досліджено взаємозв'язок між партійною та виборчою системами.

З'ясовано, що перші спроби дослідити феномен партійних систем були зроблені ще на початку ХХ століття такими дослідниками як М. Остроговський, М. Міхельс, М. Вебер, однак становлення партіології пов'язують з працею М. Дювердже «Політичні партії». Надалі вагомий внесок у розвиток теорії партійних систем внесли такі дослідники як Дж. Сарторі, Ж. Блондель, Дж. Лапаломбара, К. фон Бойме, П. Ордешук, Е. Вятр, П. Майр, Я.-Е. Лейн, С. Ерссон, Ж.-Л. Кермонн. Серед вітчизняних дослідників партійної системи слід виділити Ю. Шведу, М. Обушного, М. Примуша.

Розглянувши основні концептуальні підходи до вивчення партійних систем та пов'язаних з ними понять в закордонній та вітчизняній політичній науці, встановлено, що партійна система є складною понятійною категорією. Вона являється підсистемою політичної системи та тісно пов'язана з різними системами та підсистемами суспільства. Саме цей зв'язок є однією з її визначальних рис.

На основі аналізу та систематизації досвіду науковців у вивченні партійних систем визначено, що важливою особливістю партійної системи є чинні взаємозв'язки між партіями. Доведено, що політична партія є ключовим суб'єктом партійної системи, який являється провідником інтересів певної групи громадян та своєю головною метою ставить здобуття й здійснення влади в державі. Вона являє собою утворену на добровільних засадах політичну організацію, яка має документально закріплений правовий статус, організаційну структуру, політичну платформу та відповідає певним характеристикам, які дають їй законне право брати участь у виборах різного рівня.

Доведено, що сьогодні створене вагоме наукове підґрунтя для подальших розвідок у сфері теорії партійних систем та дослідження процесів, які відбуваються в партійній системі Японії.

У підрозділі 1.2. *«Стан наукової розробки, джерельна база та методологія дослідження»* проаналізовано та класифіковано за проблематикою науковий доробок з тематики дисертаційного дослідження, охарактеризовано джерельну базу, визначено методологію дослідження.

Науковий доробок з проблеми трансформації партійної системи Японії систематизовано за проблемним принципом та поділено на декілька груп. *До першої* відносяться роботи, присвячені теоретичним аспектам вивчення партійних систем. Серед них праці з теорії політичних систем Д. Істона, Г. Алмонда, К. Дойча та вітчизняних науковців М. Анохіна, С. Галлея, С. Рутара, Ф. Кирилюка, І. Дзюбки, М. Горлача. Вивченням партійних систем займалися М. Дюверже, П. Майер, Я.-Е. Лейн, С. Ерссон, Е. Вятр, Ж. - Л. Кермонн, А. Лейпхарт, С. Ліпсент, С. Роккан, М. Лааксо, Р. Таагепер, Г. Голосов, О. Кочетков, В. Коломейцев, С. Кавато. Проблеми класифікації партійних систем розглядалися в роботах таких авторів як Дж. Сарторі, Ж. Блондель, Дж. Лапаломбара, К. фон Бойме, П. Ордешук. Вивченням політичної партії, як основного структурного елементу партійної системи, приділили увагу К. фон Бойме, Дж. Сарторі, П. Меркл, О. Кірххаймер, С. Коен, З. Нойманн. Зв'язок між партійною та виборчою системами досліджений в працях Р. Таагепера, М. Шугарта, В. Гельмана, Б. Райковського, М. Рибачука, Р. Каца. Серед вітчизняних дослідників партійної системи можна виділити Ю. Шведа, М. Обушного, М. Примуша, Н. Хому, В. Якушика, А. Білоуса. Наукові роботи, віднесені до першої групи, дали змогу сформуванню комплексного уявлення щодо теоретичного аспекту вивчення партійних систем, сформуванню категоріально-понятійний апарат дослідження.

До другої групи віднесено дослідження, присвячені партійній та політичній системам Японії та їх складовим. Серед них необхідно виділити роботи І. Цветової, В. Єрьоміна, Г. Кьортіса, Д. Стрельцова, Х. Мураками, Н. Хоми. Структуру, особливості функціонування, політичні програми окремих партій розглянуто в наукових працях О. Сенаторов, К. Кавамура, Д. Стрельцов, Е. Молодякова, Дз. Като, М. Коборі. Ці дослідження дозволили проаналізувати особливості розвитку партійної системи Японії та діяльності японських політичних партій.

Третя група містить праці, присвячені особливостям виборчого процесу в Японії. Зокрема, це роботи В. Курицина, І. Сенаторова, І. Гурєєвої, М. Мурамацу, Х. Отаке, В. Батуренка, які аналізували виборчий процес з юридичної точки зору. Проблеми функціонування та еволюції японської виборчої системи були висвітлені в роботах Т. Кузнецової, М. Пантелеєвої, Р. Сато, С. Морівакі, А. Селігмана, С. Ріда, Н. Ікеда. Ці праці дозволили вивчити взаємозв'язок між партійною та виборчою системами, визначити його роль у трансформації японської партійної системи.

До четвертої групи віднесено роботи з проблем державного управління, економічного та соціального розвитку Японії. До досліджень з питань державного управління в Японії можна віднести роботи М. Анисемцева, Н. Гурєєвої, Т. Масахіто. Соціальні та економічні особливості розвитку Японії розглянуто в працях К. Ямагуті, А. Садахіро, І. Тімотіної, О. Леонтєєвої, О. Ніколаєва, В. Сміла. Нові тенденції в розвитку японської економіки досліджено в роботах М. Такеші, А. Сюдзі. Роботи зазначеної тематики дозволили комплексно вивчити фактори, які впливали на трансформацію

партійної системи Японії, простежити зв'язок між партійною системою та різними сферами суспільного життя країни.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що попри накопичений солідний та ґрунтовний науковий доробок, який дає можливість виявити найбільш актуальні проблеми в процесі вивчення виникнення, регулювання, діяльності політичних партій, трансформація партійної системи Японії не стала предметом спеціального дослідження, що ще раз доводить актуальність обраної теми.

Джерельна база дослідження включає джерела японською та англійською мовами, серед яких також було виділено декілька груп. До *першої групи* віднесено нормативно-правові акти, що формують законодавчу базу функціонування партійної системи. Зокрема велике значення має «Конституція Японії», «Закон про вибори», «Закон про політичні фонди», «Закон про державні субсидії політичним партіям» та поправки до них. Певну цінність при вивченні японського досвіду та можливостей його залучення в Україні мали нормативно-правові акти, що регулюють функціонування партійно-політичної системи в Україні, а саме закони «Про вибори народних депутатів в Україні», «Про політичні партії в Україні», «Про запобігання корупції». Джерела цієї групи дозволили проаналізувати законодавче підґрунтя функціонування партійної системи Японії, визначити, як зміни у партійній та політичній системах знайшли відображення на законодавчому рівні.

До *другої групи* джерел віднесено документи політичних партій. Перш за все було відзначено установчі партійні документи, які визначають основи функціонування партії – це обов'язкові (статути) та додаткові (положення про обрання голови партії, функціонування регіональних осередків тощо). Також важливе значення для дослідження мали документи, в яких визначалася партійна ідеологія – партійні платформи та передвиборчі маніфести. Ці джерела дали змогу проаналізувати засади діяльності політичних партій, особливості політичного курсу, дослідити програми, з якими партій йшли на вибори та сформуванню уявлення щодо ідеологічної складової японських партій.

Третю групу джерел складають документи статистики та дані результатів соціологічних досліджень. Основним джерелом інформації щодо опитувань громадської думки стали інформаційні видання Йоміурі сімбун та Асахі сімбун, які являються національними газетами Японії та мають у своїй структурі центри соціологічних досліджень. Джерелом статистичної інформації відносно становища та динаміки розвитку суспільного життя Японії стали щорічники Статистичного бюро Міністерства адміністративних справ та інформації, аналітична інформація Міністерства адміністративних справ та інформації, звіти японської Торговельної палати та Всесвітнього банку. При дослідженні соціальної сфери використовувалася інформація з Організації економічної співпраці та розвитку, Міністерства освіти, культури, спорту, науки та технологій Японії.

Ці джерела характеризувалися потужністю та щільністю інформації та дозволили вивчити особливості розвитку японського суспільства, простежити

динаміку змін та з'ясувати вплив соціально-економічних процесів на трансформацію партійної системи.

До *четвертої* групи джерел були включені промови та заяви політичних діячів та офіційних осіб, розміщені в періодичній пресі, інтернет-ресурсах, на офіційних сайтах політичних партій та їх офіційних акаунтах у соціальних мережах. Для доступу до них використовувалися інформаційні ресурси Йоміурі сімбун, Асахі сімбун, Майнічі сімбун, офіційні сайти партій, офіційні сторінки політичних організацій та окремих політиків у таких соціальних мережах як Фейсбук та Ютуб.

Основною особливістю цих джерел була їх оперативність та суб'єктивний характер подачі інформації. Вони дали змогу простежити особливості застосування японськими партіями нових механізмів, таких як соціальні мережі та інтернет, у реалізації власної електоральної політики, що також стало проявом трансформації партійної системи.

Використання широкого кола джерел дало змогу всебічно дослідити японську партійну систему, сформувати об'єктивну картину. Крім того в результаті проведеної розвідки до наукового обігу було введено нові джерела, які дають змогу дослідити трансформаційні процеси в партійній системі Японії.

Для виконання поставлених завдань автором були використані різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Дисертаційне дослідження було побудоване за проблемно-хронологічним принципом, його основою стали неінституціональний та системний підходи. Наукова розвідка містила наступні методи наукового пізнання: термінологічний аналіз – при вивченні та структуруванні понятійно-категоріального апарату (підрозділ 1.1); системний метод – при аналізі розвитку та трансформації партійної системи Японії в контексті її зв'язку з політичною, економічною, соціальною, правовою системами держави (підрозділ 2.1, 2.2, 2.3, 3.1); аналіз та синтез – при вивченні структури партійної та виборчої систем, а також окремих партій (підрозділи 2.3, 4.1, 4.2); структурно-функціональний метод – при характеристиці партій через ті функції, що вони виконують (підрозділи 3.2, 3.3); соціокультурний метод – при з'ясуванні впливу соціокультурних особливостей Японії на розвиток японських партій (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1); метод порівняння та статистичний метод – для дослідження результатів виборів, аналізу економічного розвитку Японії (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 4.1); контент-аналіз – при вивченні програмних документів партій (підрозділи 3.2, 3.3, 4.1); прогностичний метод – для прогнозування майбутніх перспектив розвитку японської партійної системи та залучення японського досвіду в Україні (підрозділ 4.1, 4.2).

Другий розділ **«Партійна система Японії напередодні виборів до Палати Представників 2009 року»** присвячено комплексному аналізу партійної системи Японії та тих процесів, що у ній відбувалися у 2009 році.

У *підрозділі 2.1. «Чинники розвитку партійної системи Японії»* увагу приділено характеристиці суспільно-політичного та соціально-економічного становища Японії напередодні виборів 2009 року.

Доведено, що на розвиток партійної системи впливали внутрішні (політичні, економічні, соціальні, демографічні, культурні) та зовнішні (геополітичне становище, виклики безпеці) чинники.

Одним з ключових факторів, що зумовлював особливості функціонування партійної системи Японії у 2009 році, було визначено структуру та специфіку формування законодавчого органу країни, закріплені в Конституції Японії. Крім того була відзначена роль змішаної виборчої системи, яка була запроваджена у 1994 році.

Серед чинників впливу на партійну систему було виділено зростання кризових явищ в економічній та соціальній сферах, що призвело до посилення недовіри до панівної коаліції та падіння рейтингу Ліберально-Демократичної партії Японії, гегемонія якої в політичному та партійному житті тривалий час була визначальною рисою розвитку Японії. Це сприяло зменшенню ефективності традиційних чинних політичних механізмів, які використовувалися для вирішення проблем, що виникали.

З'ясовано, що на розвиток партійної системи впливали зміни у структурі електорату та зайнятості населення під впливом демографічних процесів (старіння нації, зменшення кількості населення, міграції у напрямку з села до міста).

Також фактором розвитку партійної системи було визначено японський національний менталітет, який характеризується консервативністю, традиційністю, перевагою інтересів групи над приватними інтересами.

Узагальнено, що напередодні виборів до Палати Представників 2009 року кризові явища охопили всі сфери життя, що призвело до дестабілізації та подальшого розвитку негативних тенденцій.

У підрозділі 2.2. «Правове регулювання діяльності японських партій» було проаналізовано законодавче підґрунтя функціонування партій в Японії.

Охарактеризовано ключові закони, які регулюють діяльність політичних партій, та виявлено, що вони були прийняті на межі 40-х – 50-х років ХХ століття. Значні поправки до них почали вноситися лише з 1994 року.

Серед прийнятих поправок було виділено два типи. Перші стосувалися принципу поділу країни на виборчі округи та передбачали введення змішаної виборчої системи з одномандатними виборчими округами, що мало ліквідувати конкуренцію між представниками однієї партії на виборах та сприяти формуванню Парламенту з декількома сильними партіями. Це мало забезпечити справедливе відображення волевиявлення виборців.

Друга група поправок торкалася питань фінансування партій. Ці поправки було внесено до нормативно-правових актів в рамках боротьби з корупцією в політичній сфері. Ці нововведення були спрямовані на зменшення залежності політичних партій та окремих політиків від корпорацій. У 1994 році були обмежені, а у 2000 році повністю заборонені корпоративні пожертви окремим політикам. Також у 1994 році був прийнятий «Закон про державні субсидії», який вводив державне фінансування парламентських партій та мав сприяти їх більшій фінансовій незалежності.

У підрозділі 2.3. «Характерні риси японської партійної системи» проаналізовано особливості партійної системи Японії напередодні виборів 2009 року.

Визначено специфічні характеристики японської партійної системи. Серед ключових виділено ідеологічну аморфність японських партій; існування великої кількості регіональних партій та обмеженої кількості політичних сил, що мають ресурс брати участь у національних виборах; зосередження реальних важелів влади в руках декількох партій.

Доведено існування тенденції до неухильного падіння активності виборців та зменшення відсотку «твердих голосів», що свідчило про зростання недовіри до існуючих політичних сил.

Досліджена роль бюрократії у політичному житті країни. З'ясовано, що її позиції були настільки потужними, що вона мала можливість блокувати реалізацію політичної стратегії будь-якої партії, навіть тої, що мала більшість у Парламенті. При цьому громадяни не впливали на процес формування бюрократичних структур. Подібна ситуація гальмувала процес побудови стабільної партійної системи.

Виділено цілу низку особливостей партійної системи Японії, які беруть своє коріння в політичних традиціях та тісно пов'язані з особливістю японського менталітету.

Відзначено, що японська партійна система у той період характеризувалася досягненням піку кризових явищ, які неухильно наростали починаючи з 1990-х років.

Третій розділ «**Трансформаційні процеси в японській партійній системі в 2009 – 2017 роках**» присвячено характеристиці змін у партійній системі Японії.

У підрозділі 3.1. «*Фактори трансформації партійної системи*» досліджено чинники, під впливом яких розгорталися трансформаційні процеси в японській партійній системі.

Визначено декілька груп факторів, які сприяли розвитку трансформаційних процесів. До першої було віднесено чинники, пов'язані з подальшим поглибленням соціально-економічних негараздів, які негативно впливали на політичну ситуацію. Серед них низькі темпи зростання економіки, збільшення державного боргу, дефляція, перехід від позитивного до негативного сальдо в зовнішньоторговельній сфері, втрата Японією статусу другої економіки в світі, актуалізація нехарактерного раніше для Японії явища безробіття.

Друга група об'єднала негативні явища в демографічній сфері. Вони впливали та структуру та особливості електорату, таким чином змушуючи партії переглянути підходи до власної електоральної політики.

До третьої групи було віднесено фактори, пов'язані з викликами безпеці. Серед них – внутрішні (землетрус та аварія на атомній станції Фукусіма 2011 року, питання подальшого розвитку атомної енергетики в країні) та зовнішні (проблема Північної Кореї).

З'ясовано, що трансформації сприяла неспроможність політичних сил швидко пристосуватися та ефективно діяти в складних ситуаціях. Ліберально-Демократична партія Японії звикла дотримуватися традиційного політичного курсу та традиційних методів врегулювання проблем, які не містили у собі механізми швидкого реагування на кризи різного типу. Опозиційні партії, такі як Демократична партія Японії, не мали практичного досвіду керування державою, тому, опинившись при владі, не могли ефективно вибудувати свою роботу.

Доведено, що трансформаційні процеси в партійній системі Японії стали каталізатором змін у політичній та виборчій системах, що проявилось в активному розповсюдженні правопопулістської ідеології та внесенні подальших змін у виборче законодавство.

У підрозділі 3.2. «Еволюція партійної ідеології та програм великих парламентських партій» проаналізовано партійні програми ключових парламентських партій Японії, таких як Ліберально-Демократична партія Японії, Нова Комейто, Демократична партія Японії.

Доведено, що характерною рисою їх партійних програм була ситуативність. Політична стратегія партій в маніфестах зовсім не прослідковувалася.

З'ясовано, що акцент було зроблено виключно на тих викликах та проблемах, що набували актуальності у певний період, в результаті чого політичні програми більшості партій під час виборів були надзвичайно схожими. Це пояснювалося орієнтацією партій на «тверді голоси», прихильність яких тій чи іншій політичній силі залежала не від її передвиборчої програми, а від тих відносин, які існували між партією та певними соціальними групами чи організаціями.

Виявлено, що загострення політичної кризи призвело до збільшення «плаваючих голосів», на які неможливо було впливати традиційними методами. Це змушувало партії поступово переглядати підходи до власної електоральної політики.

Доведено, що агресивна політика С. Абе, яку він почав проводити після повернення ліберал-демократів до влади у 2012 році, стала поштовхом до ідеологізації японських партій. Лінією ідеологічного розмежування в японській партійній системі було ставлення до політичного курсу Ліберально-Демократичної партії Японії з боку політичних партій.

Підрозділ 3.3. «Виникнення нових політичних партій в Японії» присвячений характеристиці якісно нових політичних утворень, які виникали та швидко завойовували прихильність виборців починаючи з 2009 року. Серед них такі як «Ваша партія», «Партія Реставрації Японії».

Визначено, що особливістю нових японських партій стала правопопулістська риторика, яка в умовах загострення партійної та політичної криз набирала популярності в суспільстві. Серед характерних рис цих партій радикальні політичні програми, регіональне спрямування політики,

харизматичні лідери, нестабільна внутрішня структура. З'ясовано, що поширення правого популізму в політиці було загальносвітовою тенденцією.

Нові партії змогли продемонструвати, що в умовах зростання відсотку «плаваючих голосів», кожна політична сила, яка зможе привернути увагу електорату, має всі шанси показати вагомні результати на виборах.

Ефективність популізму підштовхнула великі партії до залучення подібних методів, однак робилося це більш стримано. Подібні лозунги хоча і мали електоральну привабливість, однак в переважній більшості були недосяжні в реальному житті. Тому їх використання політичними силами, які мали реальний шанс отримати більшість в Парламенті, могло мати негативні наслідки в майбутньому.

Доведено, що формування в Парламенті значної за кількістю представників правопопулістської опозиції, ідеологічно далекою від традиційних опозиційних партій та при цьому по окремих пунктах доволі близькою до Ліберально-Демократичної партії Японії, створило можливості для виникнення нових конфігурацій в Парламенті.

Розділ чотири **«Результати трансформації партійної системи Японії та досвід для України»** присвячено аналізу стану японської партійної системи на сучасному етапі та можливостям залучення японського досвіду в Україні.

В *підрозділ 4.1. «Особливості партійної системи Японії на сучасному етапі»* досліджено результати трансформації партійної системи Японії та розглянуто подальші напрямки її еволюції.

Детально проаналізовано останні вибори до Палати Радників 2016 року та до Палати Представників 2017 року, відзначено нові явища в електоральній політиці та передвиборчих програмах партій, охарактеризовано нових політичних гравців та конфігурації.

Визначено, що процес трансформації японської партійної системи знаходиться в активній стадії та відбувається за різними напрямками. З одного боку спостерігається подальша поляризація політичних сил та оформлення правого та лівого центру в японській політиці, з іншого – прослідковуються відцентрові тенденції як в коаліціях (провладній та опозиційній), так і в середині провідних партій.

З'ясовано, що в партійній системі Японії відбувається формування двох полюсів опозиції (правого та лівого), які є приблизно рівнозначними за кількістю представників в Парламенті.

Доведено збереження актуальності феномену правопопулістських партій. Прикладом цього став результат «Партії надії», створеної 25 вересня 2017 року на базі регіональної партії «Перша асоціація токійців», яка на своїх перших виборах до Палати Представників 2017 року майже наздогнала за кількістю отриманих депутатських мандатів наступницю Демократичної партії Японії – «Демократичну Конституційну партію».

У *підрозділі 4.2. «Досвід японської партійної системи для України»* проаналізовано можливості залучення досвіду функціонування та розвитку

японських політичних партій в процесі розбудови української партійної системи.

З'ясовано, що певні законодавчі ініціативи, які в Україні були тільки нещодавно прийняті та позиціонувалися як великий крок вперед (наприклад, фіксований обсяг фінансування окремих кандидатів з боку юридичних осіб), в Японії вже вилучені з законодавства як неефективні.

Визначено, що для удосконалення українського законодавства в галузі регулювання партійного життя було б корисним використати японський підхід до градації розміру внесків партіям з боку юридичних організацій в залежності від кількості їх членів, розміру прибутків та японську змішану систему нарахування державних субсидій партіям.

Також для українських партій могло б стати у нагоді вивчення досвіду формування електоральної політики Ліберально-Демократичною партією Японії, характерними рисами якої є спрямування на місця та лобювання партією інтересів тих організацій, які висловлюють підтримку партії, що дозволяє сформулювати прошарок «твердих голосів».

З'ясовано, що досвід взаємодії між окремими фракціями Ліберально-Демократичної партії Японії можна використати для регулювання відносин в парламентських коаліціях України, а саме для формування вертикальної системи інтересів (фракційні та загальнопартійні в Японії, партійні та коаліційні в Україні), механізму розподілу посад між представниками різних політичних угруповань в порядку черги, заміни посадовців як спосіб вирішення політичних криз.

Доведено, що не дивлячись на велику кількість розбіжностей між японською та українською партійними системами, які обумовлені об'єктивними історичними, політичними, культурними, соціальними чинниками, японський досвід може бути використаний в процесі розбудови української партійної та політичної систем.

ВИСНОВКИ

Дослідивши передумови розвитку та особливості трансформаційних процесів в партійній системі Японії, автор дійшов наступних висновків:

1. Аналіз основних концептуальних підходів до вивчення та класифікації партійних систем у вітчизняній та закордонних наукових школах дозволив прийняти рішення щодо доцільності розгляду політичної та партійної систем в сукупності. При цьому під партійною системою слід розуміти певну конфігурацію партій та їх взаємозв'язків, які спрямовані на отримання та реалізацію власної політичної волі та можуть проявлятися як у формі сталих коаліцій, так і у вигляді тимчасових союзів для досягнення певної тактичної мети.

На основі проведеної розвідки з урахуванням особливостей предмету дисертаційного дослідження було дано визначення поняттю «політична партія»

– утворена на добровільних засадах політична організація, що має документально закріпленій правовий статус, організаційну структуру, політичну платформу та відповідає певним характеристикам, які дають їй законне право брати участь у виборах різного рівня; вона є провідником інтересів окремої частини громадян та своєю головною метою ставить здобуття й здійснення влади в державі.

Аналіз теоретичних праць з проблем партології дозволив виділити наступні характерні риси японської партійної системи. По-перше, японська партійна система продовж тривалого часу характеризувалася домінуванням в політичному житті однієї партії – в різних класифікаціях подібна система має наступні назви: система з партією-гегемоном (Дж. Сарторі), система з домінуючою партією (Ж. Блондель), однополюсна система (П. Одешук), неальтернативна система (Е. Вятр). По-друге, перехід від виборчої системи «середніх округів» до змішаної пропорційно-мажоритарної системи з багатомандатними та одномандатними округами у 1994 році заклав підґрунтя для процесу трансформації партійної системи Японії у напрямку багатопартійності, що підтвердило тезу М. Дюверже про взаємозв'язок партійної та виборчої систем. По-третє, в японських реаліях не можна ефективно використовувати традиційну класифікацію партій за ідеологічним принципом, що є наслідком особливостей історичного розвитку Японії та специфічної японської політичної культури.

2. Аналіз наукового доробку, присвяченого питанню трансформації партійної системи Японії, дозволив зробити висновок, що ця тема є актуальною у наукових колах. Однак вона є об'єктом наукових досліджень переважно західних та японських учених. У вітчизняній науці це питання поки що не знайшло достатнього висвітлення: при наявності значної кількості праць, присвячених розвитку партійних систем країн світу, сучасна партійна система Японії та особливості її трансформації досі залишаються невивченими. Все це обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Беручи до уваги той факт, що в дисертаційному дослідженні вивчалися процеси, які відбуваються в партійній системі Японії на сучасному етапі, велике значення мали джерела. Враховуючи специфіку розвідки, більшість джерел були отримані з офіційних сайтів різноманітних організацій, партій, державних та недержавних структур. В процесі дослідження вперше в науковий обіг було введено чисельну кількість японських джерел та наукових доробків, що сприяло проведенню комплексної наукової розвідки на належному рівні.

3. При дослідженні партійної системи Японії було визначено, що вона тісно взаємопов'язана та не може розвиватися відокремлено від інших сфер суспільного життя. Серед факторів, які найбільш вплинули на формування японської партійної системи, були визначені наступні: державний устрій, виборча система, специфічна політична культура, процеси в економічній, соціальній та демографічній сферах. Було доведено, що розгортання кризових явищ в японському суспільстві сприяло не лише загальній політичній

дестабілізації, але й перетворювало традиційні конструктивні фактори та механізми вирішення проблем в деструктивні.

4. Важливим елементом розвитку партійної системи була визначена нормативно-правова база, що регулює діяльність партій. Серед її особливостей було відзначено відданість правовим традиціям. Однак при цьому, починаючи з 1990-х років, законодавство було доповнено поправками та законами, основною метою яких було створення системи ефективного контролю за фінансами партій та вирішення проблеми корупційних скандалів, які на фоні зростаючої нестабільності охопили японську політичну сферу.

5. Проаналізувавши японську партійну систему напередодні виборів до Палати Представників 2009 року, автор визначив наступне. По-перше, довготривалий політичний колапс в умовах розгортання світової фінансової кризи досяг свого піку. Партійна система у цей час характеризувалася обмеженою кількістю парламентських партій на фоні великої кількості регіональних, ідеологічною аморфністю партій, тривалим зосередженням реальної влади у Ліберально-Демократичній партії Японії та її політичного союзника Нової Комейто, розчаруванням виборців у ключових політичних силах.

По-друге, функціонування партійної системи Японії відбувалося в умовах подальшого посилення ролі бюрократичних структур на фоні слабкості основних партійних гравців, що вело до зосередження великої долі державної влади в руках структур, на процес формування яких громадяни не мали жодного впливу. Це негативним чином впливало на формування стабільної партійної системи.

По-третє, існування цілої низки рис, що сформувалися під впливом характерної для Японії політичної культури: традиційні сфери впливу окремих політичних сил на певні групи електорату («тверді голоси»), існування політичних династій та династична спадковість виборчих округів, практика іміджевих ротацій (у старих великих партіях) та реорганізацій (у малих молодих партій) як метод виходу з кризи, існування внутрішньопартійних фракцій та подібних до них організацій в структурі великих партій, які по факту являлися партіями в середині партії та сприяли виникненню ідеологічної неоднорідності в структурі ключових політичних сил.

6. Вивчивши умови розвитку трансформаційних процесів в партійній системі Японії в досліджуваний період, автор відзначив, що вони стали реакцією на кризові явища та актуалізацію чисельних внутрішніх та зовнішніх викликів безпеці. Неefективність традиційних методів панівних еліт сприяла подальшому зростанню недовіри до них, що в результаті призвело спочатку до відсторонення Ліберально-Демократичної партії Японії від влади Демократичною партією Японії у 2009 році, а потім, в умовах значних тактичних та стратегічних прорахунків демократів через брак реального політичного досвіду, до поширення правопопулістських ідей.

Було виявлено, що новий виток політичної кризи сприяв подальшому падінню активності виборців. У цей період було зроблено декілька спроб

вирішити проблему низької явки виборців, як шляхом злиття виборчих округів та зменшення кількості депутатів в Парламенті, так і шляхом зниження віку виборців, що можуть брати участь у голосуванні, з 20 років до 18, однак проблему це так і не вирішило.

7. Проаналізувавши політичні програми ключових японських партій, автор відзначив, що їх характерною рисою була відсутність ідеологічного забарвлення, що пояснюється особливістю традиційної електоральної політики, яка передбачала, що кожна партія має вплив на свою певну групу електорату, яка її підтримує («тверді голоси»). Цього було достатньо для досягнення поставлених партіями цілей, тому не мало сенсу витратити ресурси на боротьбу за підтримку виборців поза межами власної електоральної групи.

Однак поступово частка «плаваючих голосів» на фоні зростання недовіри до політичних сил зростає, що вимагає від старих партій переглянути власну електоральну політику. В результаті, ситуативний підхід до передвиборчих маніфестів поступово замінюється більш стратегічною політичною програмою. Починається активне залучення нових методів та технологій: використання соціальних мереж у висвітленні діяльності партії та окремих політичних діячів, залучення популістських методів при розробці політичних маніфестів та під час виступів тощо.

8. Дослідивши трансформацію партійної системи Японії, автор довів, що одним з важливих її феноменів стало виникнення на японській політичній арені якісно нових політичних утворень, характерною рисою яких стало швидке завоювання підтримки виборців шляхом використання відкритої правопопулістської риторики, радикальної політичної програми, що передбачала реформування всіх сфер життя, регіонального спрямування політики, харизматичного лідера. Особливістю цих партій також були суттєві результати, які вони демонстрували на перших же національних виборах, в яких брали участь («Ваша партія» у 2009 році, «Партія Реформації Японії» у 2012 році). Вони відзначалися нестабільною внутрішньополітичною структурою, однак при цьому мали надзвичайну мобільність, яка дозволяла їм дуже швидко відновлюватися в нових форматах та знову знаходити підтримку електорату. З'ясовано, що виникнення правопопулістських партій в Японії є не лише проявом трансформації партійної системи в умовах політичної та партійної криз, але й проявом загальносвітових тенденцій до поширення популістських ідей.

9. За результатами аналізу особливостей розвитку партійної системи Японії на сучасному етапі та перспектив подальшої трансформації, було доведено, що відбувається ідеологізація японських партій та поступове оформлення правого та лівого центру в японській політиці, хоча і з певною національною специфікою. Наявність в Парламенті значної кількості представників правопопулістських партій призвела до виникнення двох полюсів опозиції, які за результатами останніх виборів до Палати Представників 2017 року мали приблизно рівну кількість представників і при цьому принципово різні підходи до бачення майбутнього Японії. Це з одного

боку унеможлиблювало формування широкої опозиції, а з іншого створювало умови для консолідації провладних та опозиційних правих сил при прийнятті певних законопроектів. Також було зазначено, що в межах ідеологічних центрів, які проходили стадію формування, вже існували відцентрові тенденції, які проявлялися як в загостренні внутрішньопартійних проблем, так і в розростанні протиріч між партнерами.

10. Дослідивши трансформацію партійної системи Японії, автор дійшов до висновку, що японський досвід можна використати в Україні. Перш за все це досвід у сфері законодавчого забезпечення функціонування партійної системи країни, пов'язаний з проблемою фінансування партій та створення умов для ліквідації корупції у цій сфері.

По-друге, досвід побудови стабільної політичної партії, яка спроможна пережити не лише декілька виборів. Прикладом такої організації може бути Ліберально-Демократична партія Японії. Було виявлено, що однією зі складових її успіху є ефективна електоральна політика, спрямована на формування прошарку «твердих голосів» – групи виборців, які являються стабільною електоральною базою партії.

Також доведено корисність вивчення механізму регулювання відносин між фракціями Ліберально-Демократичної партії Японії, який можна перенести на українські парламентські коаліції.

Виходячи з результатів проведеного дослідження, доречно сформулювати наступні науково-практичні рекомендації:

- важливо продовжити вивчення партійних систем країн світу, бо залучення їхнього досвіду є корисним для розбудови стабільної партійної системи в Україні;

- з метою створення прозорої системи функціонування українських партій доцільним є внесення до українського законодавства наступних запозичень: заборона персональних внесків кандидату з боку юридичних осіб; градація розміру внесків партії з боку юридичних осіб з урахуванням розміру та рівня доходів останніх; нарахування державних субсидій партіям за змішаною системою, яка б враховувала не лише результати голосування за партійними списками, але й голосування в одномандатних округах;

- для формування в Україні стабільної політичної партії зі стійкою електоральною базою, яка є запорукою сталого розвитку партійної та політичної систем, корисним вбачається залучення досвіду Ліберально-Демократичної партії Японії по формуванню електоральної політики, який передбачає формування тісних зв'язків між депутатом та його округом і відмову від широкої орієнтації на всі прошарки суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Іванець Т. М. Структура та особливості сучасної партійної системи Японії // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. № 11. 2014. С. 115–121.
2. Іванець Т. М. Партія Реформації Японії як продукт трансформації японської партійної системи: концептуальні засади та ідеологічна платформа // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. № 94 (3). 2015. С. 429–433.
3. Іванець Т. М. Нормативно-правове забезпечення діяльності політичних партій Японії // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. № 16. 2016. С. 234–241.
4. Іванець Т. М. Вплив економічної ситуації на зміни в партійно-політичній системі Японії // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Міжнародні відносини». № 6. 2017. С. 114–119.
5. Іванець Т. М. Особливості виборчого процесу в сучасній Японії // Електронний науково-практичний журнал «S.P.A.C.E. / Society, Politics, Administration in Central Europe». № 3. 2017. С. 15–19.

Інші публікації за темою дисертації:

6. Іванець Т. М. Вибори до Палати Представників 2012р.: основні прорахунки Демократичної партії Японії // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Четвертої Інтернет-конференції (28 березня 2014 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2014. С. 91–94.
7. Іванець Т. М. Нова Комейто на парламентських виборах 2012 та 2013 років: особливості передвиборчої програми // Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів (30 січня 2015). Маріуполь, 2015. С. 417–419.
8. Іванець Т. М. Ліберально-демократична партія Японії на дострокових виборах до Палати Представників (грудень 2014) // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів П'ятої Інтернет-конференції (17 квітня 2015 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2015. С. 103–107.
9. Іванець Т. М. Ваша партія: перший успіх малих партій на парламентських виборах // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Шостої Інтернет-конференції (27 травня 2016 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2016. С. 138-140.
10. Ivanets T. M. Party system of Japan: basic conceptual // Proceedings of IV International scientific conference “Perspective scientific research”. Morrisville: Lulu Press., 2017. P. 222–225.

11. Іванець Т. М. Особливості виборів до Палати Радників Японії 2016 р. // Питання сходознавства в Україні: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 6 – 7 квітня 2017. Харків, 2017. С. 50–51. URL : <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/81def18cb392eb6ac180ecacc635a9db.pdf>

АНОТАЦІЯ

Іванець Тетяна Мирославівна. «Трансформація партійної системи Японії». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Маріупольський державний університет Міністерства освіти і науки України, м. Маріуполь, 2018.

Дисертацію присвячено аналізу трансформаційних процесів в партійній системі Японії у 2009 – 2017 роках. Охарактеризовано основні теоретичні підходи до вивчення партійних систем. Досліджено існуючі типології партійних систем та партій. Вивчено взаємозв'язок між партійною та виборчою системами країни. На основі узагальнення досвіду науковців розроблено власний підхід до визначення понять «партійна система» та «політична партія». Досліджено рівень наукової розробки та джерелознавчу базу питання трансформації партійної системи Японії. Класифіковано основні наукові доробки та джерела з досліджуваної проблеми. На основі аналізу ключових методів та підходів наукового пізнання, сформовано методологічну базу дослідження.

Охарактеризовано партійну систему Японії напередодні виборів до Палати Представників 2009 року. Визначено та систематизовано основні чинники, які вплинули на її формування. Проаналізовано нормативно-правові акти, які склали правову базу діяльності політичних партій. Вивчено їх специфіку, основні поправки, які вносилися до цих законів, причини та передумови, які сприяли їх прийняттю. З'ясовано характерні особливості японської партійної системи у 2009 році та досліджено передумови розвитку у ній трансформаційних процесів.

Визначено фактори, під впливом яких відбувалася трансформація партійної системи Японії. Проаналізовано політичні програми ключових парламентських партій Японії та особливості їх еволюції як прояв трансформаційних процесів. Охарактеризовано якісно нові правопопулістські партії, досліджено передумови їх виникнення, визначені їх характерні особливості та вплив, який вони здійснювали на японську партійну систему.

Проаналізовано останні вибори до Палати Радників 2016 року та Палати Представників 2017 року. Охарактеризовано політичні сили, які потрапили до Парламенту за результатами цих виборів, їх політичні програми та ідеологічне спрямування. Визначено нові тенденції, які спостерігаються у розвитку

партійної системи Японії, та можливі напрямки її подальшої трансформації. Розглянуто можливість використання досвіду японської партійної системи в Україні. Розроблено рекомендації для українських політичних партій, органів законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування.

Ключові слова: партійна система, політична партія, вибори, електоральна політика, політична культура, правий популізм, «абеноміка».

АННОТАЦІЯ

Иванец Татьяна Мирославовна. «Трансформация партийной системы Японии». - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Мариупольский государственный университет Министерства образования и науки Украины, Мариуполь, 2018.

Диссертация посвящена анализу трансформационных процессов в партийной системе Японии в 2009 – 2017 годах. Охарактеризовано основные теоретические подходы к изучению партийных систем. Исследовано существующие типологии партийных систем и партий. Изучено взаимосвязь между партийной и избирательной системами страны. На основе обобщения опыта ученых разработан собственный подход к определению понятий «партийная система» и «политическая партия». Исследовано уровень научной разработки и источниковедческая база трансформации партийной системы Японии. Классифицировано основные научные труды и источники по исследуемой проблеме. На основе анализа ключевых научных методов и подходов, сформировано методологическую базу исследования.

Охарактеризовано партийную систему Японии накануне выборов в Палату Представителей 2009 года. Определено и систематизировано основные факторы, которые повлияли на ее формирование. Проанализировано нормативно-правовые акты, которые составили правовую базу деятельности политических партий. Изучено их специфику, основные поправки, которые вносились в эти законы, причины и предпосылки, способствующие их принятию. Выяснено характерные особенности японской партийной системы в 2009 году и исследовано предпосылки развития в ней трансформационных процессов.

Определены факторы, под влиянием которых происходила трансформация партийной системы Японии. Проанализировано политические программы ключевых парламентских партий Японии и особенности их эволюции как проявление трансформационных процессов. Охарактеризовано качественно новые правопопулистские партии, исследовано предпосылки их возникновения, определено их характерные особенности и влияние, которое они оказывали на японскую партийную систему.

Проанализировано последние выборы в Палату Советников 2016 года и Палату Представителей 2017 года. Охарактеризовано политические силы, которые попали в Парламент по результатам этих выборов, их политические программы и идеологическое направление. Определены новые тенденции, которые наблюдаются в развитии партийной системы Японии, и возможные направления ее дальнейшей трансформации. Рассмотрена возможность использования опыта японской партийной системы в Украине. Разработаны рекомендации для украинских политических партий, органов законодательной и исполнительной власти, местного самоуправления.

Ключевые слова: партийная система, политическая партия, выборы, электоральная политика, политическая культура, правый популизм, «абеномика».

ABSTRACT

Ivanets Tetiana. Transformation of the Japanese party system. – Manuscript.

Dissertation aimed at acquiring the scientific degree of candidate of political science under Major 23.00.02 – political institutes and processes. – Mariupol State University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Mariupol, 2018.

The thesis is concerned with analysis of transformation of the Japanese party system. The chronological framework of the research covers the years of 2009 – 2017. The main theoretical approaches to the study of party systems are characterized and the existing typologies of parties and party systems are researched. The author has also studied the interaction between the party and the election systems of the country. On the basis of generalized scientific experience, the author has developed her own approach to determining such concepts as «the party system» and «the political party».

The level of the problem's scientific development and the framework of sources meant to study transformation of the Japanese party system are researched. The main scientific outcomes and sources concerned with the problem under research are classified. On the basis of analysis of the key methods and approaches, the methodological basis of the research is formed.

The Japanese party system existing on the eve of the election to the House of Representatives in 2009 is characterized. The main factors that influenced formation thereof are systematized. The legal acts that constituted the legal basis for the political parties' activities are analyzed. The author has studied the specificity and the main amendments introduced into those acts as well as the causes and the background that promoted adoption thereof. The characteristic peculiarities of the Japanese party system in 2009 are determined and the background to development of transformational processes therein is researched.

The factors transformation of the Japanese party system was influenced by are determined. The political programs of Japan's key parliamentary parties and the

peculiarities of their evolution as transformational phenomena are analyzed. The author has characterized the brand new right-wing populist parties, researched the background to the emergence thereof and determined their characteristic peculiarities as well as the influence they had on the Japanese party system.

The latest elections to the House of Councillors of 2016 and to the House of Representatives of 2017 are analyzed. The political forces that entered the Parliament as result of those elections as well as their political programs and ideological orientation are characterized. The new trends found in the development of the Japanese party system and the trends of possible transformation thereof are determined. The author has considered the opportunity of using the experience of the Japanese party system in Ukraine, namely in the field of legal regulation of activities carried out by the parties as well as in formation of the electoral policy and in internal party management. Recommendations are developed for Ukrainian political parties, legislative and executive power agencies and local governments.

Key words: party system, political party, election, electoral policy, political culture, legal populism, «abonomics».